

bisschop geheel in dienst van de rooms-katholieke kerk heeft gestaan, heeft voor mij steeds iets raadselachtigs gehad. Deze biografie — waarin natuurlijk de ontdekking van de ductus parotideus (Stenonianus) in de kop van een schaap, ten huize van de Amsterdamse dokter GERARD BLASIUS, op 7 april 1660, niet vergeten is — werpt door het nauwkeurige relaas, waarin men hem van jaar tot jaar, zo niet van maand tot maand volgt, op vele punten licht. Ook van zijn herhaalde bezoeken aan Holland vindt men alles, wat bekend is, medegedeeld, al is er wellicht voor een afzonderlijke studie over „STENSEN in Holland” nog wel plaats. Zijn overgang in Italië van het lutheranisme tot het katholicisme heeft plaats gevonden onder de invloed van een diep-religieuze katholieke vrouw, die hem beslist wilde bekeren.

Men vindt in dit geschrift, dat ruime aandacht aan zijn kerkelijke werk besteedt, ook een waardering van STENSENS betekenis voor de anatomie, de kristallografie en de geologie (studie van fossielen). Hij was inderdaad een groot natuurvorser.

G. A. LINDEBOOM

J. Z. BARUCH, *Guillaume de Baillou en zijn betekenis voor de reumatologie*. Bijdrage tot de historische ontwikkeling van de kennis van reumatische ziekten, met een bewerking van het Liber de Rhumatismo (1642) van Guillaume de Baillou. 85 bl. N.V. Uitgeversmaatschappij De Tijdstroom, Lochem 1964. Prijs: geb. f 7,50.

In dit geschrift brengt de schrijver de lezer in kennis met de figuur en de opvattingen van de zestiende-eeuwse, Franse medicus DE BAILLOU (1538-1616), waarvan de beeltenis op de plastic omslag wordt weergegeven. Zoals het titelblad vermeldt, biedt BARUCH een korte historische schets van de opvattingen van het reumatische ziektebeeld, alvorens een bewerking te geven van BALLONIUS' in 1642 postuum uitgegeven boek: *De rheumatismo*. Daarin blijkt de Franse geneesheer, ondanks zijn verering van HIPPOCRATES en GALENUS, toch ook te hunner aanzien een zelfstandige gedachtengang te volgen inzake de reumatische ziekten, die hij van de arthritis urica onderscheidt en humoraal-pathologisch verklaart. De studie is een verdienstelijk werk van BARUCH geweest, die aldus de geschiedenis van het reuma-vraagstuk heeft verrijkt met de bespreking van een ten onrechte weinig bekende figuur uit het verleden van de geneeskunde.

G. A. LINDEBOOM

Billroth im Briefwechsel mit Brahms. Samengesteld en ingeleid door A. GREITHER. 131 bl., 2 foto's. Urban & Schwarzenberg, München, Berlijn 1964. Prijs: geb. DM. 18.

In 1935 gaf BILLROTHS schoonzoon, OTTO GOTTLIEB, de volledige correspondentie tussen BILLROTH en BRAHMS uit. Uit deze verzameling brieven heeft GREITHER een aantal geselecteerd en opnieuw uitgegeven. Aan de brieven gaat een inleiding vooraf waarin de dertigjarige vriendschap tussen BILLROTH en BRAHMS wordt geschilderd. BILLROTH was een uitstekend pianist (hij speelde ook nog cello en alt) en hij heeft gecomponeerd, waarvan echter niets is uitgegeven. Hij bewonderde BRAHMS bijna overmatig. Omgekeerd hechtte BRAHMS veel aan het oordeel van BILLROTH. Gedurende wel 20 jaar liet BRAHMS elke nieuwe compositie het eerst aan BILLROTH zien, die haar bestudeerde en dikwijls behalve

lovede ook wel kritische opmerkingen tegenover de componist maakte. Der Dritte im Bunde was de muziektheoreticus HANSLICK. Van hem is de grappige opmerking afkomstig, gemaakt naar aanleiding van de zich langzamerhand gevestigde gewoonte dat nieuwe liederen en kamermuziekstukken bij BILLROTH aan een select publiek werd voorgezet. HANSLICK merkte eens op dat BILLROTH ten aanzien van deze muziek het „jus primae noctis” bezat.

Het boekje is echt iets voor liefhebbers.

M. M. HILFMAN

INGEZONDEN

LISTER DE GROOTSTE WELDOENER VAN DE NEGENTIENDE EEUW?

Mej. G. HULSMAN en A. ZWAVELING (1965) vermelden in hun artikel over JAN EGENS VAN ITERSON een aanhaling van laatstgenoemde, volgens welke JOSEPH LISTER de „grootste weldoener dezer eeuw” (d.i. van de vorige eeuw) zou geweest zijn, een in de situatie van VAN ITERSON begrijpelijke uitspraak.

Het komt ons evenwel voor, dat een woord van commentaar daarbij niet overbodig is. In onze tijd laat zich die zaak ietwat anders beoordelen.

Het ligt niet in onze bedoeling het minst af te doen van de grote verdiensten van LISTER; wij herinneren ons levendig de grote indruk, die zijn verscheiden, nu bijna 53 jaar geleden, in de wereld, speciaal in de medische wereld, teweegbracht.

Doch LISTER had zijn voorganger, gelijk hij zelf verklaarde, „as he gladly and generously acknowledged”, aldus SINGER en ASWORTH UNDERWOOD (1962). Deze voorganger was IGNAZ PHILIPP SEMMELWEIS.

Ten tweede: LISTER kon niet de grondslag voor zijn handelen aangeven. Hij heeft de gedachte ontleend aan PASTEUR.

Voorts was de antisepsis niet zonder bezwaren en moest weldra door de aseptische methode vervangen worden.

Ten slotte: LISTER heeft nooit gearzeld te zeggen, dat hij op het levenswerk van PASTEUR heeft voortgebouwd. Met grote nadruk heeft hij dat verklaard bij de viering van PASTEURS zeventigste verjaardag in 1892, o.a. met de volgende woorden, aangehaald volgens RENÉ VALLERY-RADOT (1922): „Vous avez levé de voile qui avait couvert pendant des siècles les maladies infectieuses, vous avez découvert et démontré leur nature microbienne”. Dit feit is weergegeven op een indrukwekkende muurschildering in de grote hoorzaal van de Sorbonne te Parijs.

Trouwens, is het op het gebied van de ervaringswetenschappen niet steeds gevaarlijk superlativi te gebruiken en absolute uitspraken zoals „nooit” en „onmogelijk” te doen?

Dit kort woord van commentaar neemt uiteraard niet weg, dat JOSEPH LISTER als een der grote weldoeners van de vorige eeuw dient te worden beschouwd.

Literatuur: HULSMAN, G. en A. ZWAVELING (1963) *Ned. T. Geneesk.* 109, 33. — SINGER, CH. en E. ASWORTH UNDERWOOD (1962) *A short history of medicine*. 2e druk, bl. 360. Oxford. — VALLERY-RADOT, R. (1922) *La vie de Pasteur*. 2e druk, bl. 606. Parijs.

Maastricht, 11 januari 1965

J. E. SCHULTE